

REGERINGEN

Regeringsbeslut 9

2003-11-06

S2003/1690/FH

Socialdepartementet

Statens folkhälsoinstitut
103 52 STOCKHOLM

**Uppdrag att ta fram ett underlag till en handlingsplan
för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i
befolkningen**

1 bilaga

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Statens folkhälsoinstitut att tillsammans med Livsmedelsverket och efter samråd med de aktörer som specificeras i bilagan ta fram ett underlag till en handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen. I den mån myndigheterna vill påtala behov av förändringar som kräver skyndsamt agerande eller ytterligare utredning från regeringens sida bör detta redovisas så snart som möjligt. Uppdraget skall redovisas gemensamt och i sin helhet senast den 30 december 2004.

Uppdragets bakgrund och inriktning redovisas i *bilagan* till detta beslut.

På regeringens vägnar

Morgan Johansson

Anna Halén

Likalydande till

Livsmedelsverket

Postadress
103 33 Stockholm

Telefonväxel
08-405 10 00

E-post: registrator@social.ministry.se

Besöksadress
Fredsgatan 8

Telefax
08-723 11 91

Kopia till

Riksdagens miljö- och jordbruksutskott
Riksdagens socialutskott
Statsrådsberedningen
Regeringskansliets internrevision
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Justitiedepartementet
Finansdepartementet/BA
Utbildningsdepartementet
Jordbruksdepartementet
Kulturdepartementet
Miljödepartementet
Näringsdepartementet
Integrationsverket
Socialstyrelsen
Statens beredning för medicinsk utvärdering
Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
Barnombudsmannen
Famijemedicinska institutet
Riksskatteverket
Samtliga länsstyrelser
Skolverket
Myndigheten för skolutveckling
Ungdomsstyrelsen
Statens jordbruksverk
Konsumentverket
Naturvårdsverket
Arbetslivsinstitutet
Arbetsmiljöverket
Svenska Kommunförbundet
Landstingsförbundet

Socialdepartementet

2003-11-06

*Enheten för folkhälsa
Anna Halén***Uppdrag att ta fram ett underlag till en handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen**

Bakgrund

Övervikt och fetma är ett snabbt ökande hälsoproblem i Sverige och i övriga världen. Nära 2,5 miljoner människor beräknas vara överviktiga i Sverige och ca 500 000 lider av fetma.¹ Antalet personer med fetma har nästan fördubblats under de senaste 20 åren. Fetma är ungefär lika vanligt bland män som bland kvinnor medan övervikt är betydligt vanligare bland män. De socioekonomiska och kulturella skillnaderna i fråga om övervikt och fetma är betydande. Cirka fyra procent av barnen och ungdomarna i Sverige är feta, vilket är särskilt alarmerande. Undersökningar visar på att i vissa delar av landet är upp till en fjärdedel av 10-åringarna överviktiga eller feta.

Kraftig övervikt och fetma ger omfattande negativa konsekvenser på individens hälsa. Vid fetma finns en klar ökning av risken för olika sjukdomar och förtida död. De vanligaste följsjukdomarna är typ 2-diabetes, högt blodtryck, ledproblem, hjärtinfarkt, gallsten, vissa cancersjukdomar och barnlöshet. Kraftig övervikt och fetma kan medföra negativ inverkan på livskvaliteten också i psykisk mening. Flera studier visar att kraftigt överviktiga och feta människor diskrimineras. Många kraftigt överviktiga och feta människor har svårigheter att få arbete på grund av sin vikt samtidigt som de som har ett arbete har en sämre löneutveckling än sina normalviktiga kollegor. I skolan är det inte ovanligt att feta barn eller barn till feta föräldrar mobbas och i sjukvården vittnar patienter som lider av kraftig övervikt och fetma om kränkande behandling. Samhällets fördomar påverkar överviktigas och fetas livskvalitet negativt inom en mängd områden. Studier visar också att fördomarna varierar beroende på om personen som lider av kraftig övervikt eller fetma är man eller kvinna.

Kostnaderna för samhället för övervikt och fetma är omfattande. I rapporten Fetma – problem och åtgärder (2002) framhåller Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) att en samlad bedömning av internationella

¹ Definitionen av övervikt och fetma bygger på s.k. "body mass index", BMI. Vid övervikt ligger BMI mellan 25 och 29,9 medan fetma definieras som BMI 30 eller mer.

studier av kostnader för enbart fetma och följsjukdomar till fetma pekar på att de direkta sjukvårdskostnaderna kan utgöra omkring två procent av de totala utgifterna för hälso- och sjukvården. Det motsvarar en kostnad på ca 3 miljarder kronor per år i Sverige. Utöver det mänskliga lidandet kommer därtill indirekta kostnader på grund av sjukfrånvaro och förtidspensioner som är minst lika höga som de direkta sjukvårdskostnaderna.

En mängd faktorer har bäring på och samverkar i utvecklingen av övervikt och fetma, såsom ärftliga, sociala, psykologiska, beteendemässiga och kulturella. Ökningen av förekomsten av övervikt och fetma under de senaste decennierna kan hänföras såväl till förhållanden utanför individens kontroll som till förändringar i livsstilen avseende vad vi äter och dricker och hur fysiskt aktiva vi är. Vardagsaktiviteten har minskat, vi rör oss allt mindre på arbetet, på fritiden och vid resor till och från arbete och skola.

Problem med ätande, vikt och kropp tar sig även andra uttryck än övervikt och fetma, t.ex. i form av bulimi och anorexi. En och en halv till två procent av tonårsflickor och unga kvinnor beräknas vara drabbade av bulimi och anorexi vid en given tidpunkt. Studier uppskattar andelen flickor i riskzonen för att utveckla ätstörningar till sex procent. Anorexi och bulimi ger omfattande skadliga fysiska och psykiska följdverkningar.

En mängd aktörer på regional och lokal nivå arbetar för att främja goda matvanor och fysisk aktivitet i befolkningen. Kommuner, landsting, frivilligorganisationer och föreningsliv spelar en central roll i detta arbete. På nationell nivå har regeringen bl.a. fattat beslut om fria skolmåltider i grundskolan och skrivit in fysisk aktivitet i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan för att betona skolans ansvar att bidra till goda matvanor och erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet. Myndigheten för skolutveckling har fått i uppdrag att följa och stödja skolornas arbete med att implementera målet om minst 30 minuters fysisk aktivitet om dagen för alla elever.

Trots förebyggande insatser fortsätter den negativa utvecklingen och arbetet med att främja goda matvanor och fysisk aktivitet behöver därför intensifieras, på lokal, regional och nationell nivå.

Uppdraget

I april 2003 antog riksdagen regeringens proposition Mål för folkhälsan (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002/03:145) i vilken ett övergripande nationellt mål för folkhälsan slås fast; att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Propositionen innebär en perspektivförskjutning inom svensk folkhälsopolitik från att fokusera på sjukdomar till att fokusera på bestämningsfaktorerna för hälsan. Därför ges goda matvanor och fysisk aktivitet ett stort utrymme i propositionen – de är grundläggande faktorer för en god hälsa i befolkningen. Propositionen slår fast att ett framgångsrikt folkhälsoarbete kräver insatser från en mängd aktörer och att folkhälsoperspektivet måste beaktas i politiska beslut. Som ett led i att förverkliga intentionerna i propositionen arbetar regeringen med att ta fram

indikatorer för att följa folkhälsoutvecklingen och regeringen har tillsatt en nationell ledningsgrupp för folkhälsofrågor.

Statens folkhälsoinstitut och Livsmedelsverket skall gemensamt ta fram ett underlag till en handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen. Aktörerna som avses omfattas av handlingsplanen är privat, offentlig och ideell sektor. Syftet med handlingsplanen är att genom åtgärder som förbättrar förutsättningarna för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen bidra till att uppfylla det övergripande nationella folkhälsomålet. Uppdraget är således ett viktigt steg i genomförandet av propositionen Mål för folkhälsan och propositionen skall ligga till grund för framtagandet av underlaget. Indikatorsarbetet och ledningsgruppens roll bör vägas in i arbetet.

Underlaget skall innehålla förslag på

- mätbara mål: detta inkluderar att ta fram ett mål för samhällsinsatser avseende goda matvanor i enlighet med intentionerna i propositionen Mål för folkhälsan (prop. 2002/03:35, bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002/03:145). Förslag på mål på nationell nivå skall följa regeringkansliets verksamhetsindelning i politikområden, verksamhetsområden och verksamhetsgrenar,
- strategier för att uppnå målen,
- insatser: dessa ska rikta sig till den lokala, regionala och nationella nivån, samt ha påvisbara effekter för att skapa goda matvanor och en ökad fysisk aktivitet i befolkningen. Regeringen välkomnar dock även förslag på insatser vilkas effekt ännu inte har påvisats med tillgängliga metoder,
- förslag på finansiering och kostnadsberäkningar av föreslagna åtgärder,
- vilken eller vilka aktörer som bör ansvara för genomförandet av respektive åtgärd.

I genomförandet av uppdraget ingår bland annat att

- beakta FHI:s inventering av pågående studier/projekt för att förebygga övervikt och fetma (Åtgärder mot fetma),
- identifiera nyckelaktörer i privat, offentlig och ideell sektor på lokal, regional, nationell och internationell nivå samt hur dessa kan bidra till och mobiliseras för att skapa samhälleliga förutsättningar för goda matvanor och en ökad fysisk aktivitet i befolkningen,
- överväga slutsatserna från hearingen i Regeringskansliet om övervikt och fetma den 10 april 2003 (pm S2003/1690/FH),
- beakta WHO:s strategi Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health,
- beakta dokumentet Nationella mål och strategier för nutrition 1999-2004 och ta till vara vunna erfarenheter,
- bidra till regeringens arbete för en hållbar utveckling.

I framtagandet av underlaget till handlingsplan skall hänsyn tas till barns och ungdomars levnadsförhållanden. Särskild vikt skall läggas vid behovet av att ge föräldrar ökade kunskaper om barns behov när det gäller mat och fysisk aktivitet liksom vid skolans betydelse för barns och ungdomars hälsa.

I arbetet skall hänsyn genomgående tas till skillnader i livsvillkor mellan kvinnor och män/flickor och pojkar, mellan socioekonomiska grupper och mellan individer med olika etnisk och kulturell bakgrund.

Det faktum att problem med ätande, vikt och kropp tar sig flera uttryck, i övervikt, fetma eller självsvalt i form av exempelvis anorexi eller bulimi, medför krav på balans i arbetet med dessa frågor. Det handlar om att nå ut med ett hälsofrämjande budskap utan att samtidigt bidra till ett osunt smalhetsideal och bantningsbeteende. Denna balansgång är viktig i framtagandet av underlaget.

Detta regeringsbeslut innebär att det tidigare givna uppdraget (regeringsbeslut 35, 2002-08-20) till Statens folkhälsoinstitut om att ta fram en nationell strategi för fysisk aktivitet inlemmas i detta uppdrag. Uppdraget som gavs genom regeringsbeslut nr 35 den 20 augusti 2002 skall därmed inte avrapporteras separat.

Samråd

Statens folkhälsoinstitut och Livsmedelsverket skall vid genomförandet av uppdraget samråda med Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk utvärdering, Myndigheten för skolutveckling, Integrationsverket, Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen Konsumentverket, Skolverket, Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Arbetslivsinstitutet, Familjemedicinska institutet, Arbetsmiljöverket, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, livsmedelsindustrin, handeln, restaurangnäringen, storhushåll, föreningsliv, frivilligorganisationer och forskarvärlden samt andra berörda. I uppdraget ingår att arrangera en hearing tidigt i arbetsprocessen i samråd med Regeringskansliet. Syftet med hearingen skall vara att ge ovanstående aktörer möjlighet att bidra till framtagandet av underlaget till en handlingsplan samt att skapa kontakter dem emellan. Regeringen välkomnar även andra samrådsformer som seminarier eller tankesmedjor.

Redovisning av uppdraget

I den mån myndigheterna vill påtala behov av förändringar som kräver skyndsamt agerande eller ytterligare utredning från regeringens sida bör detta redovisas så snart som möjligt. Uppdraget skall redovisas gemensamt och i sin helhet senast den 30 december 2004.